

**ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
АНГЛІЙСЬКИХ ПАСИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ****GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS IN THE TRANSLATION
OF ENGLISH PASSIVE CONSTRUCTIONS INTO UKRAINIAN****Ісакова Є.П.,***orcid.org/0000-0002-8487-042X**кандидат філологічних наук, доцент,**завідувачка кафедри філології та перекладу**Київського національного університету технологій та дизайну*

У статті розглядаються граматичні трансформації, що застосовуються при перекладі англійських пасивних конструкцій на українську мову. У статті граматичні трансформації трактуються як процеси, за допомогою яких граматичні структури вихідного тексту змінюються при перекладі на іншу мову. Вони є необхідними через різницю у граматичних системах мов, що перекладаються, і можуть охоплювати як зміну структури речення, так і зміну частин мови, порядку слів або навіть перегляд смислового акценту. Актуальність статті обумовлена зростаючою потребою в якісних перекладах наукових, літературних, медійних та інших текстів. У сучасному світі обмін інформацією між країнами є критично важливим, тому точний переклад є необхідною умовою для успішної комунікації. Мета статті полягає в аналізі підходів до перекладу англійських пасивних конструкцій, що вживаються в медійних текстах, на українську мову. У статті розглянуто основні відмінності між англійським та українським пасивом, акцентовано на граматичних особливостях обох мов. Встановлено, що основними стратегіями перекладу пасивних конструкцій є використання неозначено-особових конструкцій, заміна пасиву активом, а також прямий переклад пасиву зі збереженням структури речення. Наводяться приклади, що ілюструють ефективне застосування кожного з підходів у перекладацькій практиці, а також здійснено аналіз використаних граматичних трансформацій. Стаття буде корисною у викладанні теорії та практики перекладу, оскільки допомагає краще зрозуміти механізми відтворення пасивних конструкцій в англійській мові на українську, а також сприяє покращенню якості перекладів.

Ключові слова: активний стан, англійська мова, дієприкметник, пасивний стан, українська мова.

The article deals with grammatical transformations used in the translation of English passive constructions into Ukrainian. The article interprets grammatical transformations as processes by which the grammatical structures of a source text are changed when translated into another language. They are necessary due to the difference in the grammatical systems of the target languages and may include changes in sentence structure, parts of speech, word order, or even revision of semantic emphasis. The relevance of the article is due to the growing need for high-quality translations of scientific, literary, media, and other texts. In today's world, the exchange of information between countries is critical, so accurate translation is a prerequisite for successful communication. The purpose of the article is to analyze approaches to the translation of English passive constructions used in media texts into Ukrainian. The article discusses the main differences between the English and Ukrainian passive voice, focusing on the grammatical features of both languages. It has been established that the main strategies for translating passive constructions are the use of indefinite-personal constructions, the replacement of the passive with an asset, and the direct translation of the passive while preserving the sentence structure. Examples are given to illustrate the effective application of each approach in translation practice, and the grammatical transformations used are analyzed. The article will be useful in teaching translation theory and practice, as it helps to better understand the mechanisms of reproduction of passive constructions in English into Ukrainian, and also contributes to improving the quality of translations.

Key words: active voice, English language, participle, passive voice, Ukrainian language.

Постановка проблеми. Переклад пасивних конструкцій з англійської мови на українську є викликом для перекладачів через відмінності в граматичній структурі та стилістичних особливостях обох мов. Англійська мова часто використовує пасивний стан для акцентуації об'єкта дії або для уникнення вказівки на суб'єкт. Водночас українська мова частіше надає перевагу активним конструкціям, що може призвести до труднощів при збереженні оригінального змісту та стилю. Варто зазначити, що в англійській мові пасивні конструкції створюються за допомогою допоміжного дієслова "to be" та прислівника

минулого часу, в українській мові пасивний стан вживається не так часто і реалізується зазвичай за допомогою дієслова «бути» та дієприкметника. Вітчизняними науковцями доведено, що англійська мова часто використовує пасивний стан у наукових текстах, офіційних документах та новинах для додання нейтральності та об'єктивності [1; 2]. В українській мові в таких випадках можуть використовуватися активні конструкції або безособові форми. Науковці наголошують, що при перекладі важливо зберегти не тільки граматичну структуру, але й семантичні та прагматичні аспекти тексту, що вимагає від перекладача висо-

кого рівня володіння обома мовами та здатності до контекстуального аналізу [3; 4]. Більшість робіт вітчизняних дослідників присвячена студіюванню граматичних трансформацій на прикладі перекладу художніх текстів [5–9]. Водночас переклад англійських медійних текстів українською мовою залишається малодослідженим, зокрема в аспекті перекладу пасивних конструкцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розгляд наукових джерел, присвячених вивченню граматичних трансформацій при перекладі, дозволяє виявити ключові аспекти та підходи, що застосовуються в сучасній перекладацькій практиці. О. Волченко і В. Нікішина [3] надають у своїй науковій розвідці конкретні приклади трансформацій, таких як заміна пасиву активом або використання зворотних дієслів, що дозволяє зберегти стилістичну цілісність тексту. Зі свого боку, Ю. Мінцис та О. Калиняк [1] розглядають загальні теоретичні засади перекладацьких трансформацій, наголошуючи на ролі контексту і функціональних характеристиках тексту. Монографія «Особливості художнього перекладу: граматичний аспект» [5] є комплексним дослідженням граматичних трансформацій у художньому перекладі. С. Остапенко [6] демонструє різні підходи до адаптації дієприкметникових конструкцій, що дозволяє зберегти смислову і стилістичну точність тексту. Т. Ткачук та І. Паславська [2] досліджують, коли необхідні складні граматичні перетворення для збереження змістової та стилістичної відповідності між англійськими та українськими текстами. М. Шемуда [9] аналізує конкретний приклад перекладу роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті», зосереджуючись на застосуванні граматичних трансформацій.

Кожне з цих джерел є внеском у розуміння та практичне застосування граматичних трансформацій при перекладі з англійської на українську мову. Вони пропонують різні підходи до адаптації текстів, допомагаючи перекладачам зберегти точність, адекватність і стилістичну відповідність оригіналу. Аналізовані дослідження є важливими для подальшого розвитку перекладацької теорії та практики, однак, як засвідчують розглянуті розвідки, недостатньо вивченим залишається переклад граматичних трансформацій з англійської мови на українську на матеріалі медійних текстів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження граматичних трансформацій, які виникають під час перекладу англійських пасивних конструкцій на українську мову. Основне завдання полягає в аналізі різних способів передачі пасивного стану, враховуючи відмінності у структурі

та функціонуванні пасиву в обох мовах. У рамках дослідження будуть розглянуті такі аспекти, як ідентифікація типових англійських пасивних конструкцій та дослідження основних підходів і методів, які використовуються при перекладі пасивних конструкцій на українську мову, з акцентом на типові трансформації, такі як заміна пасиву активом, використання неозначено-особових конструкцій тощо. Таким чином, мета статті полягає в аналізі різних підходів до перекладу англійських пасивних конструкцій, що зафіксовані в медійних текстах, на українську мову.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У широкому розумінні переклад – це міжмовна комунікація, метою якої є перетворення оригінального тексту на текст мовою перекладу. Інакше кажучи, повідомлення перекладача має викликати у реципієнта цільової мови подібну реакцію до тієї, яку викликає оригінал. Зміст повідомлення та його форма повинні бути відтворені якомога повніше, оскільки вони мають викликати подібну реакцію, при цьому зміст залишається відносно незмінним, але форма може бути замінена іншими знаками через структурні відмінності мов. Такі заміни виправдані, функціональні та спрямовані на досягнення еквівалентності [9]. Еквівалентність тексту двома мовами не обов'язково складається з семантично ідентичних знаків і граматичних структур. Правильне перетворення тексту – головне завдання професійного перекладача, що вимагає уяви, інтуїції та врахування культурного світогляду носіїв вихідної та цільової мов. Тому успішний переклад має складатися з вдалих перетворень, що досягаються через правильне визначення проблеми перекладу та відповідне перетворення, зокрема за допомогою граматичних трансформацій.

Український науковець В. Карабан визначає граматичну трансформацію як «зміну граматичних характеристик слів, словосполучень або речень у перекладі» [10, с. 128–129]. Узагальнюючи різноманітні трактування граматичних трансформацій у перекладознавстві [1; 2; 5; 7], доходимо висновку, що це процеси, за допомогою яких граматичні структури вихідного тексту змінюються при перекладі на іншу мову. Ці трансформації є необхідними через різницю у граматичних системах мов, що перекладаються, і можуть охоплювати як зміну структури речення, так і зміну частин мови, порядку слів або навіть перегляд смислового акценту.

В. Карабан стверджує: «Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначити граматичні труднощі пере-

кладу й конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови і жанру перекладу» [10, с. 16]. Усі граматичні труднощі перекладу науковець поділяє на:

- розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій;
- різний обсяг змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій;
- наявність граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики;
- граматичні явища, що мають різні частотні характеристики та викликані розбіжностями в мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу.

Варто зазначити, що граматична система англійської та української мов має як активний, так і пасивний стан дієслова. Речення з активними дієсловами не є складними для перекладу порівняно з реченнями з пасивними конструкціями. Нагадаємо, що в українській мові виокремлюють такі форми пасивного стану, як:

- 1) форма утворена від дієслів недоконаного виду за допомогою частки *-ся*;
- 2) пасивні дієприкметники утворені від дієслів доконаного і недоконаного виду у вказівному способі;
- 3) часткові предикативні форми на *-но*, *-то* [11, с. 296–297].

Категорія стану вказує на суб'єктно-об'єктний зв'язок, який не відповідає логічній схемі речення. Якщо об'єкт відсутній, замість нього вживається підмет. В українській мові категорія стану може вживатися лише з перехідними дієсловами. Особливістю англійської мови порівняно з українською є те, що всі види перехідних дієслів можуть використовуватися для заміни активного стану на пасивний, з прийменником або без нього. При цьому наявність або відсутність об'єкта не має значення. Отже, англійська дієслівна система допускає набагато ширший спектр дієслів, ніж українська, «оскільки в пасивному стані можуть вживатися як перехідні, так і неперехідні дієслова, включаючи прийменникові» [5]. Крім того, «дієслова, які відносяться до двох об'єктів, а не лише до одного, зазвичай можуть відноситися до обох об'єктів у пасивному стані» [10]. Однак не всі дієслова, які можуть вказувати на об'єкт, насправді вживаються в пасивному стані.

Розглянемо приклади пасивних конструкцій з англійських медійних текстів і їхній переклад українською мовою з коментарями щодо використаних граматичних трансформацій. З ураху-

ванням лексичних та синтаксичних особливостей англійського речення у формі пасивного стану виокремлюємо кілька способів перекладу цих речень українською мовою.

1. Перетворення пасивної конструкції на активну зі зміною структури речення за допомогою дієслова у формі III особи множини, що є головним членом **односкладного неозначено-особового речення**, наприклад:

– *"A photographer was shot in the eye"*. – «*Фотографу поранили в око*». (<https://www.nytimes.com>, 30.05.2020);

– *"Protesters dispersed with tear gas so Trump could pose at church"*. – «*Протестувальників розігнали сльозогінним газом, щоб Трамп міг зробити фото біля церкви*». (<https://www.nytimes.com>, 01.06.2020);

– *"L'Oréal called out"*. – «*L'Oréal критикують*». (<https://www.teenvogue.com>, 09.06.2020).

Цей варіант трансформації часто використовується, коли дія важливіша за виконавця або виконавець є невідомим.

2. Збереження пасивної конструкції з **дієприкметником**, який іноді разом з **допоміжним дієсловом** утворює складений іменний присудок в українському реченні, наприклад:

– *"Decades-old Confederate statue removed from Alexandria intersection"*. – «*Десятилітню статую конфедератів було прибрано з перехрестя в Александрії*». (<https://www.alxnow.com>, 02.02.2023);

– *"The house was built in 19th century"*. – «*Будинок було побудовано у 19 ст.*». (<https://localhistories.org>, 04.07.2021).

Такий варіант трансформації дозволяє зберегти пасивну структуру в українській мові.

3. **Використання активної конструкції** з синтаксичною трансформацією речення, коли додаток в англійському реченні перетворюється на підмет в українському. Слід зазначити, що в українській мові часто використовують активний стан замість пасивного, особливо коли пасивна конструкція виглядає неприродно, наприклад:

– *"A reporter was hit by a pepper ball on live television by an officer who appeared to be aiming at her"*. – «*В репортажі в прямому ефірі влучив перцевий патрон, випущений офіцером, який, здається, цілеспрямовано стріляв у неї*». (<https://www.nytimes.com>, 30.05.2020);

– *"The decision was made by the committee"*. – «*Комітет прийняв рішення*». (<https://www.lawinsider.com>, 31.01.2016).

Такий переклад робить речення більш динамічним і природним для української мови.

4. Імперсональний пасив. В англійській мові пасивні конструкції часто використовуються для вираження імперсональності, і їх можна перекласти, зберігаючи імперсональний характер висловлювання, що притаманно здебільшого новинним повідомленням, наприклад:

– *"It is believed that..."*. – «*Вважається, що...*».
(<https://gmatclub.com>, 09.02.2023).

Таким чином, ці приклади демонструють різні підходи до перекладу пасивних конструкцій з англійської мови на українську, зокрема використання активних конструкцій, безособових конструкцій та збереження пасивних конструкцій у певних випадках. Під час перекладу пасивних конструкцій перекладач вибирає той чи інший спосіб залежно від того, який аспект речення вважається важливішим у певному контексті: дія, суб'єкт дії або результат. Вибір також залежить від стилістичних уподобань і традицій української мови, яка частіше використовує активний стан порівняно з англійською.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження граматичних трансформацій при перекладі англійських пасивних конструкцій на українську мову дозволило визначити, що в англійських медійних текстах автори частіше

використовують пасивні конструкції для зосередження уваги на дії або результаті, а не на суб'єкті. В українській мові натомість акцент надається активним конструкціям, що призводить до більш частого використання трансформацій з пасиву в актив. Основними стратегіями перекладу пасивних конструкцій є використання неозначено-особових конструкцій, заміна пасиву активом та прямий переклад пасиву зі збереженням структури речення. Переклад пасивних конструкцій часто вимагає досягнення балансу між стилістичною природністю українського тексту та збереженням оригінальної змістової структури англійського тексту.

Подальші дослідження можуть зосередитися на аналізі пасивних конструкцій у специфічних жанрах текстів, таких як наукові статті чи юридичні документи, що дозволить визначити більш специфічні тенденції та підходи до перекладу. Дослідження могло б бути розширене на інші мови, щоб порівняти, як пасивні конструкції перекладаються в інших мовах з подібною чи відмінною граматичною структурою. Ці перспективи відкривають нові горизонти в дослідженні перекладу пасивних конструкцій і сприяють поглибленню розуміння міжмовної граматичної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мінцис Ю. Б., Калиняк О. Б. Теоретичні принципи дослідження перекладацьких трансформацій. *Матеріали онлайн-конференції «Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури»*. 6–10 лютого 2019 р. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2019. С. 111–120.
2. Ткачук Т. І., Паславська І. Б. Застосування перекладацьких трансформацій з метою досягнення еквівалентності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2017. № 31. Т. 3. С. 157–159.
3. Волченко О. М., Нікішина В. В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: «Філологічна»*. 2015. Вип. 54. С. 252–254.
4. Живіцька І. А. Граматичні перетворення при перекладі прикметників (на матеріалі англійської та української мов). *Вісник Київського Національного Лінгвістичного Університету. Серія «Філологія»*. 2015. № 2(18). С. 50–55.
5. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект: монографія / С. Ревуцька, Т. Жужгіна-Аплахвердян, В. Введенська, С. Остапенко, Г. Удовіченко; ДонНУЕТ. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2018. 116 с.
6. Остапенко С. А. Особливості застосування граматичних трансформацій у процесі перекладу дієприкметника (на матеріалі перекладу роману В. Скотта «Айвенго»). *Наукові праці. Серія «Філологія. Мовознавство»*. 2013. № 207(219). С. 87–91.
7. Пріщенко К. В. Роль перекладацьких трансформацій у процесі перекладу художнього тексту. *Науковий огляд*. 2020. № 8(71). С. 64–75.
8. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Філологія. Мовознавство*. 2014. Т. 221, Вип. 209. С. 89–93.
9. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англійського художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову. URL: <https://bit.ly/3o5zPY9>
10. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб.-довід. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
11. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.